

## MADANIY TADBIRLARNI TASHKIL ETISHDA REPERTUAR TANLASH XUSUSIYATLARI

**Mamashukurov Ozodbek Erkin o'g'li**

Namangan davlat universiteti

### ANNOTASIYA

*Ushbu maqolada madaniy tadbirlarni tashkil etishda repertuar tanlash xususiyatlar, uning ahamiyati va yoritiladigan mavzu ko'lami aks ettirilgan.*

***Kalit so'zlar:** Repartura tanlash, manzara, kam voqeali parcha, to'liq asar, murakkab parcha, adabiy kompazitsizya, ilmiy ma'ruza, ilmiy axborot.*

## ОСОБЕННОСТИ ПОДБОРА РЕПЕРТУАРА ПРИ ОРГАНИЗАЦИИ КУЛЬТУРНО-МАССОВЫХ МЕРОПРИЯТИЙ

**Мамашукуров Озодбек**

### АННОТАЦИЯ

*В данной статье отражены особенности подбора репертуара при организации культурно-массовых мероприятий, его значение и масштабы освещаемой темы*

***Ключевые слова:** репертуарная подборка, декорация, малособытийное произведение, законченное произведение, сложное произведение, литературная композиция, научный отчет, научная информация*

## FEATURES OF REPERTOIRE SELECTION IN THE ORGANIZATION OF CULTURAL EVENTS MAMASHUKUROV IS THE SON OF

**Mamashukurov Ozodbek**

Namangan State University

### **ANNOTATION**

*This article reflects the features of repertoire selection in the organization of cultural events, its importance and the scope of the covered topic*

**Key words:** *repertory selection, scenery, low-event piece, complete work, complex piece, literary composition, scientific report, scientific information*

Teatrda qo'yiladigan spektakllar va yakka ijro etiladigan asarlar to'plamiga repertuar deyiladi. Repertuar tanlash va ijro etish uchun munosib asarni izlab topish demakdir.

O'quvchi va o'rganuvchilar bilan ishlash uchun repertuar tanlaganda butun diqqat e'tibor sistemali, muntazam o'rganish jarayoniga qaratilishi kerak. Buning uchun qilinadigan ishlarning oddiydan murakkabga, osondan – qiyinga tomon bo'lgan yo'nalishi va ana shu yo'ldagi izchillikka rioya qilinishi shart.

Shunga ko'ra, so'z ustida ishlaganda quyidagi bosqichlarni albatta o'tash kerak.

1. Manzara
2. Kam voqeali parcha
3. Ko'p voqeali parcha
4. Turli janrga oid parchalar
5. To'liq asar yoki murakkab parchalar.

Manzara ijrochilik faoliyatining dastlabki davriga oid bo'lib o'quvchida tabiiylik, ko'rish, muomala kabi xususiyatlarni tarbiyalashda qulaylik tug'diradi.

Manzara albatta biror yozuvchi asaridan tanlab olinishi shart. Shuningdek, tanlangan manzara aniq ko'z oldiga keltirilib (tassavur etib) bo'ladigan bir joy, narsa yoki shularga o'xshash ob'ektning tasviri bo'lsin. Unda qayg'uli voqealar daxshatli hodisalar yoki chalkash fikrlar bo'lmasligi kerak. Oddiy,

sodda, iloji bo'lsa biror kishi tomonidan gapirib beriluvchi yorqin manzara bo'lsin. Tanlangan parcha nasrda yozilgan bo'lsin. Shunisi ham borki, parcha qisqa bo'lsa ham tugallangan bo'lishi biror muayyan ob'ekt yoki hodisani tasvirlash bilan cheklanishi katta ahamiyatga ega.

Tanlanadigan manzara parchalari imkon boricha qiziqarliroq, o'quvchi – ijrochini ruhlantiruvchi yoki hissiyotini uchqunlantiruvchi xarakterda bo'lishi foydalidir. Shuningdek, o'quvchi ijrochini musiqa eshitish qobiliyati va musiqa takidlari (o'lchovi) ostida chinakam yashashga o'rgatish niyatida, keyinchalik kuy va qo'shiqlar kiritishga imkon beruvchi manzaralarni tanlash ham mumkin. Shuningdek, o'quvchi ijrochilarni shaxsiy xususiyatlari, xarakteri va intilishiga qarab, turli muallif, janr, davr va hajmdagi tasviriy (manzara) parchalarga murojaat etish lozim.

Kam voqealik parcha. Manzara bosqichi yaxshi o'zlashtirilgach, ya'ni o'quvchilar ko'rib muomala kabi zaruriy elementlarni o'zlashtirgach, vazifani bir oz og'irlashtirish mumkin. Agar manzaralar voqeasiz bo'lgan bo'lsa, endi olinadigan parcha chalkash yoki mashaqqatli bo'lmagan bir-ikki voqea sodir bo'lishi mumkin. Agar tanlangan parcha manzaradan boshlanib keyin voqeaga o'tadigan bo'lsa, yana ham yaxshi bo'ladi. Lekin, chalkash voqealardan chuqur psixologik vazifalardan holi bo'lishni ta'minlash kerak. Hozircha aniq va ravshan talaffuz, mustahkam nafas, jarangli ovoz, yaxshi muomala va ko'rish, shuningdek sodir bo'layotgan sodda voqealarga munosabat elementlarini tarbiyalovchi parchalar ko'zda tutiladi. Ularning hajmi (daftar qo'lyozmasi o'lchovida 1,5 – 3 bet o'rtasida) quyidagicha bo'linishi mumkin.

Dargoh sahargi salqin, yoqimli shamol, ochiq derazali harir pardalarini tortqilaydi. Boshimni yostiqdand ko'tarib, deraza orqali tongni g'ira-shira manzarasini kuzataman. Va yuragim burilib ketadi. Keng hovlini etagida rayhonlar tartib bilan qad rostlagan. Keyingi qatorlarda esa nozik, rang-barang pechat gullar mayin chayqaladi. Gullar ortidan sershox olma daraxtlari

tarvaqaylab turibdi. Ayniqsa Namangan olmasining qirmizi mevador shoxlari arzon.

Rayhon va olma bo'ylari qorishib uni hovlini yo'q-yo'q, butun dunyoni xush ishlarga to'ldirib yuborgan.

(Soliha Olimova "Dargoh" hikoyasi) Yoshlik jurnali. 2005-yil 6-son

Ko'p voqeali parchalar. O'quvchi endi ongli ravishda podtekslarni (tekst zamiridagi mazmunni) ocha olishi, qo'yilgan harakatlarini bajarishi, parchadagi ikkinchi darajali elementlarni asosiy maqsadga bo'ysindirish lozim.

Turli janrli parchalar. Bu bo'lim avalgi bosqichlardagi janr turlarini inkor etmaydi, albatta. Lekin bu bosqichda asosiy diqqatni o'quvchilarda janrni his etish, har bir janrga hatto janrlar tarkibidagi turlanishlarga (masalan, E.Vohidov komediyalari bilan S.Ahmad komediyalari o'rtasida juda katta farq bor, lekin ikkisi ham bir janr – komediyaga oid) to'g'ri "kalit" yo'l topa bilish tarbiyalashga intilish kerak. Endi ular biror asar yoki parchani qo'lga olishlari bilanoq uning barcha tomonlari haqida o'ylay boshlash va tahlil etishga qodir bo'lsinlar. Shuning uchun ham bu bosqichda turli janrdagi ikki-uch parcha ustida bir vaqtda ishlasa ham bo'ladi.

To'liq asar yoki murakkab parchalar. O'quv jarayonining yakunlovchi davrlarida o'quvchi o'z didi bilan tanlagan va montaj qilib ishga tayorlagan asar yoki murakkab syujetli, ko'p voqeali parchalar ustida ishlashga to'g'ri keldi. Bu davrda diqqat e'tiborni ko'proq yetuk va to'laqonli obrazlar yaratilishiga o'quvchining chinakam organika yo'lidan borishga erishmoq kerak. Agar o'quvchi iqtidorli bo'lsa, ijrochilik repertuari bo'lib qoladigan katta asarlar va hatto ayrimlari bilan adabiy kompozitsiyalar ustida ishlash mumkin.

Xullas, muntazam mashg'ulot davri uchun repertuar tanlaganda asosiy e'tiborni o'quvchilarda san'atning tabiiylik, chinakamiga yashash kabi xususiyatlarini tarbiyalashga qaratish kerak. Repertuar zikr etilganidek, oddiydan murakkabga, osondan qiyinga tomon yo'nalishda tanlanishi kerak.

Muntazam o'qish, o'rganish bilan bog'liq bo'lmagan hollarda esa repertuar tanlashning quyidagi xususiyatlariga e'tibor berish kerak :

1. Yakka ijrochilar uchun repertuarining rang-barangligini ta'minlash lozim. Tenglovchilarni har doim g'oyaviy sog'lom ta'sirchan va jahon adabiyotining qimmatli namunalaridan bahramand qilish kerak. Bu narsa ularda, ijrochi oldiga qo'ygan maqsaddan tashqari, adabiyot va san'atga bo'lgan didni tarbiyalaydi.

2. Yubiley, bayram va shu kabi marosimlar uchun repertuar tanlagan paytda asosiy etiborni mavzu tanlashga jiddiy e'tibor berish kerak. Bunday paytlarda o'tkazilayotgan marosim mavzusi doirasidan chetga chiqmaslik lozim. Bu albatta, yozuvchi Said Ahmad yubileyida faqat Said Ahmadning asarlarini ijro eting yoki yangi yil kechasida faqat yangi yil haqidagi asarlarni ijro eting, degan gap emas. Biroq hamma narsa o'sha o'tkazilayotgan marosim mavzusiga, ruhiyatiga mos bo'lishi kerak.

Masalan, yozuvchi Said Ahmad hayoti va ijodiga bag'ishlangan tantanali kechadagi repertuar Said Ahmad ijodining turli tomonlarini ochib beradigan bo'lishi kerak.

- a) Said Ahmad – dramaturg:
- b) Said Ahmad – she'riyat kuychisi:
- c) Said Ahmad – satirik yozuvchi:
- d) Said Ahmad – komediyana vis va hajvchi adib.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, ijro etish uchun tanlangan asarning qimmatini uning g'oyaviy yuksakligi va badiiy yetukligi bilan o'lchanadi. Shuning uchun ham so'z san'ati uchun tanlanadigan repertuar g'oyaviy puxta, badiiy yetuk, san'at asarlarini egallash uchun qulay bo'lishi kerak. Tayanch repertuar milliy adabiyotdan bo'lishi (chunki o'quvchi uchun har tomonlama yaqin va tanish bo'ladi) jahon mumtoz san'ati va tarqqiyparvar adabiyotidan ham unumli foydalanish mumkin.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. *Qoraboyev U. O'zbek xalqi bayramlari.— Toshkent; Aloqachi 2008*
2. *Dushamov J. Ommaviy tadbirlar rejissurasi. – Toshkent: G'.G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 2002*
3. *Ahmedov F. Ommaviy tadbir va bayramlar rejissurasi va aktyorlik mahorati. – Toshkent: Cho'lpon 2007*
4. *Muhammedov M. Rejissura asoslari. Toshkent: O'DSI bosmaxonasi 2008*
5. *Djon Govard Louson. Теория и методика Playwriting и написания сценария*
6. *Rustamov V. Zamonaviy bayramlar rejissurasi muammolari. Toshkent : Fan va texnologiya 2013*
7. [www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
8. [www.google.ru](http://www.google.ru)
9. [www.fikr.uz](http://www.fikr.uz)